

350 JAAR RAMPJAAR (1672 - 2022)

Het volk was redeloos, de regering radeloos en het land reddeloos in het rampjaar 1672, toen de Franse koning Lodewijk XIV de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden onder de voet dreigde te lopen. Nu, 350 jaar later, belichten historici in deze serie de gevolgen voor het Groene Hart.

▲ Historicus Nettie Stoppelenburg in het centrum van Oudewater. FOTO PIM MUL

‘Na Franse uittocht kwam de vlektyfus’

Een bourgondisch stadje; dat etiket kleeft aan Oudewater. 350 jaar geleden hechtten de geelbuiken ook al aan goed eten en drinken, maar dat had een keerzijde. De stad zou een hoge prijs betalen.

Ad van den Herik Oudewater

Als het Franse leger in 1672 ons land binnenvalt, staat Oudewater er slecht voor. Wat betreft verdedigingswerken is de stad heel kwetsbaar en dat realiseert het stadsbestuur zich maar al te goed. „Het bestuur van de stad raakte in paniek, want dat was 1575 nog niet vergeten”, vertelt historicus Nettie Stoppelenburg.

Zij doelt op het beleg en de inname van de stad door de Spanjaarden op 7 augustus 1575 tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Plunderingen, brandstichting, verkrachtingen en moordpartijen; de Spanjaarden spaarden stad en inwoners niet. Dus wilde Oudewater zich een eeuw later beter voorbereiden op eventuele brandstichting. „In februari 1672 liet het stadsbestuur een lijst opmaken van bedrijven waar een

brandemmer aanwezig diende te zijn”, ontdekte Stoppelenburg. Zij schat dat Oudewater 350 jaar geleden tussen de 1500 en 2000 poorters (burgers van een stad met stadsrechten) telt. Intussen zoekt de bevolking uit het oosten en zuiden van het land een veilig heenkomen en vlucht in westelijke richting. Aan de stadspoorten van Oudewater melden zich circa 300 vluchtelingen. Zij vinden onderdak bij de burgers, soms wel zes

tot tien op één adres.

Het stadsbestuur overlegt meermalen met de Staten-Generaal en prins Willem III over wat te doen. Net als in 1575 tegen de Spanjaarden verzet plegen met een moordpartij als gevolg of toch een vreedzame overgave?

„Het bestuur wilde liever niet capituleren, maar de stad was slecht verdedigbaar. Dat kwam ook omdat prins Willem III was begonnen met het onder water zetten van de gebieden van de Hollandse Waterlinie, waardoor de grachten in Oudewater droog waren gevallen. De prins kon er begrip voor opbrengen als Oudewater zich zou overgeven.”

En dat gebeurt ook. Op 25 juni 1672 marcheren de Fransen via de Zuid-Linschoterzandweg naar de

Linschoterpoort. Daar krijgt het invasieleger de sleutels van de stad overhandigd. Kort daarna puilt Oudewater flink uit, want naast eigen inwoners en vluchtelingen zijn nu ook Franse soldaten ingekwartierd.

Bezetting

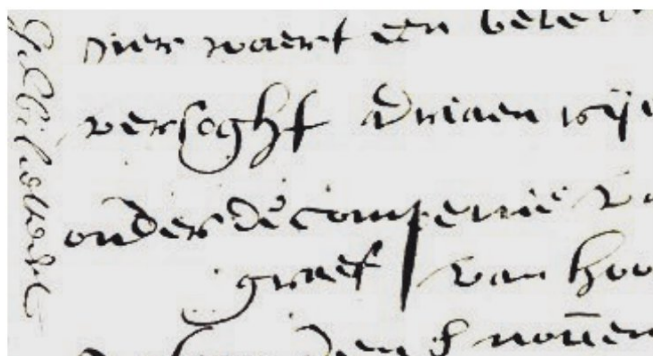
De bezetters laten zich direct gelden, weet Stoppelenburg uit archiefonderzoek. „Ze gaven opdracht om de Hollandsche IJssel af te dammen om zo de watertoevoer naar de Hollandse Waterlinie te verhinderen. En de Fransen vorderden alle baanschuren om hun paarden te stallen.” Die baanschuren dienden voor de opslag van onder andere hennep en garens en vormden een onlosmakelijk onderdeel van de touwindustrie.

Toch duurt de bezetting vrij kort. Na achttien dagen vertrekken de Fransen, maar ze laten de stad wel berooid achter. Waarom geven ze de stad zo makkelijk op? „De Fransen zagen waarschijnlijk dat de aanvoerlijnen van de stad te kwetsbaar waren. Bij hun vertrek eisten ze schoenen, linnen en namen al het voedsel mee.”

Na de uittocht van de Fransen dringt zich een nieuwe vijand op. De slechte hygiënische omstandigheden vormen een voedingsbodem voor besmettelijke ziekten. Waar de bezetting door de Fransen zonder bloedvergieten is verlopen, maakt de (vermoedelijk) vlektyfus vele slachtoffers. Stoppelenburg schat dat er zo’n 500 extra doden te betreuren vallen in het rampjaar, ongeveer een kwart van de bevolking.

Die oversterfte blijkt ook uit historische documenten van het Weeshuis, zegt de historicus uit Oudewater. „Soms kwamen er een paar wezen per jaar bij, soms niet één. In 1672 waren dat 25 kinderen, dat was meer dan ooit tevoren.”

Deze wezen van de stad krijgen goed te eten, maar er moet door de economische malaise in 1672 en 1673 wel worden bezuinigd. „Alleen op donderdag en zondag nog vlees en braden met olie in plaats van boter.”

▲ Inkwartieringsbriefje voor een soldaat van Hoorne.

FOTO AD VAN DEN HERIK

▲ Bij de Linschoterpoort kregen de Fransen op 25 juni 1672 de stadssleutels van Oudewater overhandigd. FOTO AD VAN DEN HERIK